

การพัฒนา รูปแบบ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีอาชีพจักสานของชุมชน ในจังหวัดอ่างทอง

ว่าที่ ร.ต.ดร.จิรวัดน์ นาคพนม*

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวทางการพัฒนาประเทศกระแสหลักตามแบบอย่างตะวันตก ที่เน้นส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศไทยในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา นั้น ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่ผิดพลาด เพราะเกิดผลกระทบในแง่ร้ายต่อสังคมและประชากรหลายประการ เช่น การเร่งเพิ่มผลผลิตในระบบ

อุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกินขีดความพอดี การใช้สารเคมีที่สร้างมลภาวะต่อระบบนิเวศน์ การใช้เทคโนโลยี และเครื่องจักรที่ทันสมัยก่อให้เกิดการพึ่งพาประเทศที่ก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ลดบทบาทการใช้แรงงาน เกิดปัญหาการว่างงาน ปัญหาการพัฒนาที่กระจุกตัวในเมืองใหญ่ การอพยพของประชากรในชนบทเข้าสู่เมือง ปัญหาชุมชนแออัดในเมือง ปัญหาการทิ้งถิ่นฐานในชนบท ครอบครัวแตกแยก สังคมอ่อนแอ วัฒนธรรมเสื่อมสลาย การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมชาติช่วง ฯลฯ

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีที่มาจากยุทธวิธีการพัฒนาประเทศ ที่เน้นการสั่งการจากส่วนกลางหรือจากเบื้องบน ประชาชนไม่มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ทำให้ไม่ตรงตามความต้องการและไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา เพราะผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่กับคนส่วนน้อย ความระส่ำระสายเกิดขึ้นในชุมชนทุกแห่งทั้งชุมชนเมือง และชุมชนชนบทที่พึ่งพาตนเองได้ กลับอ่อนแอต้องพึ่งพิง ทั้งทรัพยากร เทคโนโลยี และความรู้จากภายนอก เพราะความเคยชินกับการรับคำสั่งและคำสั่งชี้แนะจากเบื้องบน

การที่จะพัฒนาชุมชนให้กลับมามีความเข้มแข็งจะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาจากศักยภาพที่ยังคงเหลืออยู่ของชุมชนเอง

* นักวิจัยอิสระ

หรือที่เรียกว่า การเริ่มต้นที่ทุนทางสังคมดังที่ อมรวิรัช นาครทรรพ; และคณะ (2543: 26-28) กล่าวถึงศักยภาพของชุมชนไว้ว่า ในชุมชนยังมีศักยภาพ 5 ประการคือ

1) ลักษณะคุณค่าทางวัฒนธรรมที่พบในชุมชนมีความสำคัญยิ่งต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เช่น โครงสร้างเศรษฐกิจแบบเครือญาติ วัฒนธรรม การเรียนรู้งานอาชีพแบบสังคมประภคิต (Socialization)

2) ชุมชนส่วนใหญ่เป็นสังคมของคนเก่าแก่ที่มีความผูกพันกันหลายชั้น มีวิถีชีวิตและวิถีแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน สอดประสานกับความคิดแนวใหม่

3) ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนจะเป็นกลไกที่มีความสำคัญยิ่งต่อศักยภาพของชุมชนนั้น ๆ

4) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีความสำคัญยิ่งต่อการทำงานร่วมกันในชุมชน และ

5) ครอบครัวในชุมชนเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของชุมชน

จากศักยภาพทั้ง 5 ประการดังกล่าวนี้ ภูมิปัญญาในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อศักยภาพของชุมชน การเริ่มต้น

พัฒนาชุมชนที่ศักยภาพของชุมชนย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนต่อไป ดังนั้นการพัฒนาที่เริ่มจากภูมิปัญญาของชุมชนจึงน่าจะเป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นถูกต้อง และมีความมั่นคงกว่า

จากการศึกษาของ นภาพรณ์ หะวานนท์ (2543: 2-7) พบว่า ชุมชนที่อ่อนแอจะมีความพยายามที่จะอยู่รอดโดยสร้างระบบความรู้ที่เป็นไปตามสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน

ระบบความรู้กับระบบความสัมพันธ์ที่มนุษย์สัมผัสและสัมพันธ์กับธรรมชาติเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพื่อปรับให้เข้ากับสภาพแวดล้อม

ไม่มีชุมชนใดที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยระบบความรู้เดิมเท่านั้น และไม่มีชุมชนใดที่ใช้แต่ความรู้ใหม่โดยไม่อิงอยู่กับระบบความรู้เก่า การบูรณาการจึงจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

ความสามารถในการบูรณาการความรู้เก่า (ภูมิปัญญา) กับความรู้ใหม่ (สากล) ของประชาชนในชุมชนนั้น เกิดขึ้นได้ก็โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องของชุมชน อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์พงศ์ (2540: 24-28) ได้กล่าวว่า กระบวนการการศึกษาของชุมชนที่มีส่วนสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้นั้นมาจาก รูปแบบและวิธีการ 3 ประการ คือ

- 1) ฐานการเรียนรู้ต้องเรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน บุคคลที่อยู่ในชุมชน
- 2) เนื้อหา ต้องกำหนดจากความต้องการและความจำเป็นของคนและชุมชนเป็นหลัก
- 3) กระบวนการเรียนรู้ ต้องเกิดขึ้นด้วยวิธีการที่หลากหลายยืดหยุ่นตามเนื้อหา ผู้เรียน และผู้สอน

จากที่กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเข้มแข็ง ต้องมาจากการนำความรู้เก่าหรือภูมิปัญญาของชุมชน มาจัดกระบวนการถ่ายทอดและบูรณาการผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่เป็นความรู้สากล หรือความรู้จากภายนอกชุมชน ซึ่งความสามารถในการบูรณาการและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ ประกอบกับกระบวนการที่เหมาะสม แต่สภาพการจัดการศึกษาของไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นการศึกษาที่ละเลย ทอดทิ้งภูมิปัญญาของตนเอง มุ่งแสวงหาภูมิปัญญาที่เป็นสากล ฐานการเรียนรู้ เนื้อหา และกระบวนการเรียนรู้จึงไม่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ความเข้มแข็งของชุมชน

แนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษาที่ละเลยความรู้ที่เป็น “ภูมิปัญญา” ดังกล่าวนั้น รัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 ได้กำหนดแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยไว้ชัดเจน มาตรา 69 กำหนดหน้าที่ของประชาชนในการสืบสาน

ภูมิปัญญาไทย มาตรา 81 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของรัฐในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย และมาตรา 289 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และค่านิยมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาด้วย ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาไว้ 4 ประการ โดยประการที่ 3 มุ่งที่การก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ และการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ หรือจากภายนอกชุมชน จะต้องประสานควบคู่ไปกับความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและของสังคมไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ก็เน้นการจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายของความรู้ที่เป็นสากลและภูมิปัญญา แนวนโยบายจากกฎหมาย การศึกษาเหล่านี้ได้ถูกบรรจุไว้ในโครงสร้าง

ของร่างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ซึ่งกำหนดภารกิจการพัฒนาหลักสูตรแก่สถานศึกษาไว้ว่าให้จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2529 : 17) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์ สืบทอดต่อกันมาทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา

สามารถ จันทร์สุรย์ (2533: 27) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างสมสมัย

รัตนะ บัวสนธ์ (2535 :33) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง กระบวนการของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก

และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการนี้ดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอด สืบส่ง และปฏิบัติสืบเนื่องกัน มาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุข ของชุมชน และปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ 1) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม 2) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ 3) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

ประเวศ วะสี (2539 : 12) ได้ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชา ๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ เกี่ยวกับการใช้จ่ายกับการศึกษา วัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด การเรียนรู้มีหลายรูปแบบ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การเรียนรู้มีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตและการพัฒนาความรู้ความสามารถของมนุษย์

การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจากประสบการณ์ที่ได้รับ พฤติกรรมจากการเรียนรู้แสดงออกทางวาจา ทางความคิด และทางการกระทำ ซึ่งเกิดจากระบบการสั่งการของสมอง (Plontnik ; & Mollenauer. 1986 : 202)

การถ่ายทอดความรู้ หมายถึง วิธีการส่งต่อความรู้ ความชำนาญ หรือค่านิยมที่มีอยู่ไปยังบุคคลอื่นอาจเป็นครูญาติ หรือสมาชิกคนอื่นในชุมชน เป็นการถ่ายทอดทางตรงหรือทางอ้อม ด้วยการตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ มีการเรียกคำตอบแทนหรือไม่มีก็ได้ โดยเทียบเคียงการถ่ายทอดความรู้กับคำว่า สอน สั่งสอน อบรม ฝึกงาน ฝึกสอน ฝึกหัดหรือฝึกฝน

การเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องทำด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เกิดคุณค่าทางจิตใจ และปฏิบัติได้ ซึ่งต้องใช้วิธีการหลากหลาย เช่น การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การประชุม การอภิปราย การบอกเล่า การปฏิบัติจริง ฯลฯ วิธีการต่าง ๆ นี้ จะอาศัยรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ 3 แบบ คือ แบบควบคุมชี้แนะ แบบอำนวยความสะดวก และแบบร่วมมือกัน (Brundage ; & Mackeracher. 1980 : 57-62) โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องคือ คน ความรู้ และทรัพยากรและนำปัจจัย

ที่ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน อันได้แก่ ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ภูมิปัญญาที่ตอบสนองต่อความจำเป็นในการดำรงชีพ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความสามารถเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน และผู้ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอด เป็นส่วนเสริมในการเรียนรู้

ชุมชนของไทยเป็นชุมชนที่มีโครงสร้างเศรษฐกิจแบบเครือญาติ มีวัฒนธรรมการเรียนรู้งานอาชีพแบบสังคมนิยม (Socialization) โดยที่องค์กรที่ไม่เป็นทางการ เช่น ครอบครัว วัด และชุมชน จะเป็นแหล่งสำคัญในการถ่ายทอด ความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และประสบการณ์ในด้านอาชีพ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่อยู่ในชุมชนต่าง ๆ นั้น ชุมชนจะเป็นแหล่งสำคัญที่จะสอนคนเป็นเวลายาวนาน การเรียนรู้ส่วนใหญ่ในชุมชนก็มักจะสืบทอดอาชีพต่อกันมา ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนในชนบททั่วไป

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ได้นำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามา เป็นการลดบทบาทและความสำคัญของการถ่ายทอดโดยภูมิปัญญาของชุมชน คนหันมาประกอบอาชีพใหม่ อาชีพเดิมที่เคยมีความสำคัญก็ลดลงหรือสูญหายไป ซึ่งอาชีพใหม่ที่เกิดขึ้น ไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและการทำงาน ทำให้เกิดปัญหาการ

ย้ายถิ่น ส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนในชนบทไทย ทางแก้อันหนึ่งของสังคมไทยก็คือ การฟื้นฟูอาชีพที่ทำอยู่เดิมในชุมชนนั้น โดยการศึกษาถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สามารถจะนำมาเป็นแกนหลักในการพัฒนาอาชีพในชุมชนของไทยต่อไป

ถึงแม้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยที่เคยมีอยู่อย่างหลากหลายในอดีตจะถูกทอดทิ้ง ละเลย ขาดการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งไปเป็นอันมาก แต่ในจังหวัดอ่างทองยังคงมีภูมิปัญญาที่หลากหลายและมีชื่อเสียง ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาด้านการเกษตร วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และหัตถกรรม ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ยังสืบทอดเป็นอาชีพ และมีการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีการอนุรักษ์ การสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ประชาชนในชุมชนแต่ละแห่งก็ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประกอบอาชีพจนมีชื่อเสียงและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนหลายแห่ง ดังตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในคำขวัญของจังหวัดอ่างทอง คือ “พระสมเด็จเกษไชโย หลวงพ่อโตองค์ใหญ่ วีรไทยใจกล้า ตุ๊กตาชาววัง โด่งดังจักสาน ถิ่นฐานทำกลอง เมืองสองพระนอน” (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2543: 1)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดอ่างทอง ได้แก่ การจักสาน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านยางทอง ตำบล

บางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง มีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2314 ซึ่งเดิมมีอาชีพหลักในการเกษตรกรรม อดีตทำการจักสานเครื่องไม้ไผ่ไว้สำหรับการใช้สอยในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย เช่น เสื่อ กระบุง ตะกร้า ข้องดักปลา สุ่มไก่ เป็นต้น จนปัจจุบันได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้ครอบครัว ซึ่งเป็นที่รู้จักทั่วไปทั้งในและต่างประเทศและเป็นการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น จนเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านและชุมชน

ชุมชนบ้านยางทอง หมู่ที่ 8 ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง มีประชากร จำนวน 509 คน เป็นชาย 245 คน หญิง 264 คน มีครัวเรือน 112 ครัวเรือน (สำนักงานจังหวัดอ่างทอง. 2547: 8) ซึ่งในปัจจุบันอาชีพการจักสานของชุมชนบ้านยางทอง สร้างรายได้เฉลี่ยให้แก่คนในครัวเรือน โดยเฉลี่ย 3,500 บาทต่อครัวเรือน มีการรวมกลุ่มและดำเนินกระบวนการกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองของการผลิต มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่า มีความเป็นเอกลักษณ์ และนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในงานจักสานมีความประณีต สวยงาม ทั้งลวดลายและสีสันทัน และพัฒนารูปแบบและคุณภาพได้ตามความต้องการของตลาด เช่น ผลิตภัณฑ์กระเป่าหิ้ว ตะกร้า ป้าน้ำชา กระบุง กระจาด เป็นต้น มีกำลังการผลิตในแต่ละ

ละประเภทในกลุ่มจักสาน 200 ชิ้นต่อเดือน และมีการส่งออกไป ทั้งตลาดภายในและต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฯลฯ (ศูนย์กลางบริหารงานชุมชนบางเจ้าฉ่า. 2546: 9)

การดำเนินงานกลุ่มได้รับความช่วยเหลือและส่งเสริมจากรัฐบาลไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการทำนา อาชีพรองคือ การจักสานก็กลายเป็นในอดีตไปแล้ว เพราะปัจจุบันอาชีพการจักสานกลายเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างเป็นกอบเป็นกำ และผลิตภัณฑ์ได้รับการคัดเลือกให้เป็นสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยจังหวัดอ่างทอง เอกภลักษณ์ของงานจักสานชุมชนบ้านยางทอง จะมีความประณีต มีการรวมวันที่ช่วยทำ ให้สีของไม้ใผ่สวย ตลอดจนมีการย้อมสีที่โดดเด่น ซึ่งปัจจุบันจะ มุ่งเน้นผลิตภัณฑ์กระเป๋าถือสุภาพสตรี ส่วนกระบุงหรืองานจัก สานที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไปจะทำกันน้อยลง เพราะว่าส่งออกไป ไม่ได้ และในขณะที่เดียวกันก็มีคนมีฝีมือไม่มาก จึงควรได้มีการ ส่งเสริมและถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสานต่อไป (ศูนย์กลางบริหารงานชุมชนบางเจ้าฉ่า. 2546: 10)

การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำเครื่องจักสาน ในชุมชน บ้านยางทอง ที่ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าในชุมชนนั้น ๆ

ย่อมมีลักษณะพิเศษในการถ่ายทอด โดยน่าจะมีรูปแบบกระบวนการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาทำเครื่องจักสานที่เข้มแข็งมั่นคง อันเกิดจาก ปัจจัยบางอย่างที่เอื้ออำนวยต่อกระบวนการถ่ายทอดดังกล่าว

การศึกษารูปแบบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านการจักสาน นอกจากจะช่วยให้การถ่ายทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านการจักสานมีความแพร่หลายขยายวงกว้างออกไปและ เป็นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว ยังจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยั่งยืน และการจัดทำเป็น บทเรียนโดยการถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการจักสาน ไปใช้ นับเป็นการส่งเสริมกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ของจังหวัดอ่างทองและเป็นตัวแบบให้แก่ท้องถิ่นอื่น ๆ และการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาประเภทอื่น ๆ ได้อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพ จักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อจัดรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้าน อาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง

3. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพ จักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษและพัฒนาารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง ได้แก่ ชุมชนบ้านยางทอง หมู่ที่ 8 ตำบล บางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพด้านการจักสาน ที่มีการถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษอันยาวนาน มีครัวเรือน 112 ครัวเรือน มีประชากร 509 คน แยกเป็นชาย 245 คน และ หญิง 264 คน

2. ขอบเขตประเด็นของการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษและพัฒนาารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

2.1 การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง ได้แก่

- (1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- (2) การสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนและผู้นำท้องถิ่น
- (3) การวิจัยจากเอกสาร

2.2 การจัดรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง ได้จาก

- (1) การสัมภาษณ์คนในชุมชน (Key Informant)
- (2) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการท้องถิ่น/จังหวัด หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด ผู้บริหารระดับอำเภอ เพื่อนำข้อสรุปมาสร้างรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพจักสาน

2.3 การศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง ได้จาก

- (1) การปฏิบัติการถ่ายทอดตามรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

(2) การประเมินผลการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการประเมินผลก่อนและหลังการถ่ายทอด ใช้วิธีการดูจาก ผลงานการปฏิบัติการจักสาน จากการพูดคุยซักถาม โดยใช้คำถาม ปลายเปิดเพื่อการสัมภาษณ์ให้เห็นถึงค่านิยมต่อการจักสาน และจาก การสังเกตพฤติกรรม เช่น ความกระตือรือร้น การขยันหมั่นเพียร การใฝ่รู้ และผลงานที่ได้

(3) สรุปและถอดบทเรียน

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาารูปแบบ

การพัฒนาารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้าน อาชีพจักสานของชุมชน ในจังหวัดอ่างทองจะประสบความสำเร็จ ได้ด้วยดี จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคือ

- **องค์ประกอบที่ 1** ค่านิยมของการจักสาน คือ การเสริมสร้างให้เกิดความรักความชอบเชิงบวกของงาน จักสาน ทำให้เกิดทัศนคติที่ดี ชอบและเกิดความรู้สึที่อยากจะทำงานจัก สาน และเห็นประโยชน์ของงานจักสาน

- **องค์ประกอบที่ 2** องค์ความรู้ด้านการจักสาน คือเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับงานจักสาน ได้แก่ วัตถุดิบที่ใช้ในการจักสาน เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสาน ลายสานต่างๆ ที่ใช้ในการจัก สาน รวมทั้งการคัดเลือกไม้ไผ่และหวาย การเลื่อย ขุดผิว ผ่าจักตอก ไม้ไผ่ จักตอกหวายและเรียง การย้อมสีตอก การทอถักและการ ขึ้นหุ่น การถักและการพันการเก็บถัก การเข้ารอบ การเข้าหู การ ทำวง การรมควัน การทาน้ำมันเคลือบเงา การตรวจสอบความ เรียบร้อยของผลิตภัณฑ์ และวิธีการเก็บรักษาเพื่อความคงทน

- **องค์ประกอบที่ 3** วิธีการสอนการจักสาน ใช้ วิธีการสาธิต คือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายขั้นตอนให้ผู้เรียน เข้าใจ แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม ปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ และใช้วิธีการทบทวนความรู้โดยการตรวจสอบผลงาน ให้ทำใหม่ หรือ แก้ไข จนกว่าผลงานจะอยู่ในขั้นหรือระดับที่ใช้ได้

ผลจากการทดลองปฏิบัติ

ผลจากการทดลองปฏิบัติการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง โดยผู้สอนหรือ ผู้ถ่ายทอดใช้กระบวนการ 3 องค์ประกอบดังกล่าวพบว่าผู้เรียน สามารถผลิตผลงานกระเป๋าถือสตรีได้ทุกคน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี

พอใช้ ผู้เรียนมีความรัก ความชอบ มีความศรัทธา มีทัศนคติและเกิดค่านิยมในการจักสาน มีความรู้ความเข้าใจ บอกได้ ปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เกิดทักษะในเรื่องการจักสานจนสามารถนำไปทำต่อและผลิตผลงานได้อย่างมีคุณภาพนำไปสู่การประกอบอาชีพได้

ผลจากการทดลองปฏิบัติการ พบว่า การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทองโดยใช้กระบวนการ 3 องค์ประกอบนี้สามารถนำไปใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพ โดยที่ผู้สอนจะต้องทำตามขั้นตอนของการถ่ายทอด ทีละขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ

การอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานของชุมชนในจังหวัดอ่างทองสามารถนำผลการวิจัยมาสรุปอภิปราย ได้ดังนี้

1. สาเหตุของการพัฒนางานจักสานของชุมชนบ้านยางทอง จากอาชีพเสริมมาเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากแรงจูงใจด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งแต่เดิมชุมชนนี้เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการเพาะปลูก ทำนาข้าวถึงร้อยละ 90 เหมือนพื้นที่

อื่น ๆ ในเขตภาคกลางทั่วไป โดยทำนาจากการใช้แรงงานตนเองและแรงงานจากสัตว์ ทำนาเพียงปีละครั้งเดียว เก็บข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อไว้กิน ที่เหลือก็ขายโดยมีพ่อค้ามารับซื้อข้าวถึงบ้าน ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง การลงทุนจึงต่ำ และทำงานจักสานเพื่อไว้ใช้สอยในชีวิตประจำวัน หลังจากว่างเว้นจากการทำนา

แต่ต่อมาวิธีการต่าง ๆ เปลี่ยนไป มีการใช้เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง มีระบบการจ้างแรงงาน ต้องซื้อพันธุ์ข้าว ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ส่งผลให้เพิ่มต้นทุน ดินเสีย ไม่คุ้มค่ากับที่ลงทุน วิธีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้านจึงต้องเปลี่ยนไปตามกระแสความเจริญ กอปรกับความต้องการงานจักสานของท้องตลาดที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ชาวบ้านจึงหันมาทำงาน จักสานในรูปแบบใหม่ เช่น กระเป่าถือสตรี ป้าน้ำชา และเครื่องประดับในเชิงพาณิชย์ ตามความต้องการของตลาดทดแทนการเกษตร

2. ด้านการเรียนรู้ด้านการจักสานในอดีตนั้น จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้ง 10 คน ที่นำมาศึกษาการพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการจักสานสืบต่อกันมาภายในครอบครัวจนเป็นอาชีพ

3. การรวมกลุ่มอาชีพของชุมชน ได้มีพัฒนาการขึ้นตาม ลำดับตามศักยภาพ จากเดิมต่างคนต่างทำ แย่งกันขายทำให้ผลิตภัณฑ์มีราคาตกต่ำ ขาดการพัฒนาและวางแผน จนกระทั่งมีการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาและวางแผนร่วมกัน จนถึงปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเครื่องจักสาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนากระบวนการจำหน่ายสินค้า โดยระบบกลุ่มสหกรณ์ มุ่งเน้นการใช้พื้นฐานทางสังคมเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดงานจักสานสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ นำมาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ในระบบครอบครัวและเครือข่ายสู่ระบบกลุ่ม เพื่อต่อสู้กับภาวะเศรษฐกิจที่สูง และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป มาเป็นแนวทางเพื่อความอยู่รอดของบุคคลในการประกอบอาชีพสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานนั้น องค์ประกอบด้านค่านิยมของการจักสานเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เพราะงานจักสานเป็นงานที่ละเอียด ต้องใช้ความประณีต และเวลา ผู้เรียนจึงต้องมีความรัก ความมุ่งมั่น ทัศนคติ ความชอบ รู้คุณค่า ตลอดจนเห็นประโยชน์ของงานจักสาน จึงจะสามารถทำงานจักสานต่อไปได้ ค่านิยมจะเป็นตัวจูงใจให้เกิดพฤติกรรมตามค่านิยมที่มีอยู่

ใครมีค่านิยมก็ต้องประพฤติตามค่านิยมนั้น หรือถ้าจะชักจูงใคร ก็ต้องมีค่านิยมนั้นมาก่อน

5. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสาน องค์ประกอบด้านองค์ความรู้ด้านการจักสานผลการวิจัย พบว่า ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะความชำนาญและความรู้ ที่เกี่ยวกับการจักสาน และกรรมวิธีการจักสานต่าง ๆ แสดงว่า ในการเรียนอะไรนั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ดีเป็นพื้นฐานก่อน ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตามความรู้ ประสบการณ์ และความต้องการของตน อันจะส่งผลให้เรียนรู้อย่างมีความสุข และมีประสิทธิภาพ

6. ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสาน องค์ประกอบด้านวิธีการสอนการจักสาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สอน หรือผู้ถ่ายทอดใช้วิธีการสาธิต คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายขั้นตอน การทำให้ผู้เรียนเข้าใจและให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม ปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ และใช้วิธีการทบทวนความรู้โดยการตรวจสอบผลงาน จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเกิดทักษะในการจักสาน วิธีการนี้จะใช้ในผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่

7. ด้านการประเมินผล พบว่า วิธีการประเมินผลที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดครั้งนี้ได้แก่ การดูชิ้นงานของผู้เรียน ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่ถ่ายทอดโดย ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประเมินดูจากการทำงานของแต่ละคนตามความสามารถ คือ ประเมินภายใน ซึ่งเป็นการประเมินผลจากการถ่ายทอดความรู้ ด้านการจักสาน ผู้ประเมินคือ ตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ถ่ายทอด โดยการสังเกตจากการตอบสนองที่แสดงออกทางพฤติกรรม ที่สะท้อนให้เห็นผลของการเรียนรู้ เช่น ด้านทักษะ ด้านค่านิยม และสติปัญญา ส่วนการประเมินภายนอก ผู้ประเมินผลคือผู้วิจัยที่ไปสังเกตการณ์การเรียนการสอน และจากการสัมภาษณ์ ซึ่งดูผลจากชิ้นงาน และพฤติกรรมในชั้นเรียนของผู้เรียน พบว่า ผลงานดังกล่าวบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือบรรลุตามที่คาดหวัง

8. ผลการทดลอง พบว่า รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสาน ที่ได้กลับมาครั้งนี้ นำไปใช้ได้เป็นอย่างดี โดยมีลักษณะการเรียน การสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มจากการมีค่านิยม ความชอบก่อน และมีความรู้ ความพอใจในเรื่องที่เรียนและมีวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ซึ่งใน

รูปแบบการเรียนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้นนี้ สามารถนำมาปรับใช้ได้กับทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนในวัยใดก็ตาม

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1. ผลการศึกษาพัฒนาแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสาน พบว่า ผู้รับการถ่ายทอดหรือกลุ่มตัวอย่าง สามารถทำงานจักสานได้อย่างมีคุณภาพ จึงควรนำรูปแบบไปใช้สอนจริงในกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มสมาชิกจักสาน และกลุ่มนักเรียน

2. จังหวัดอ่างทอง ควรให้ความสำคัญ นำรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสานนี้ไปใช้เป็นต้นแบบการศึกษาค้นคว้าในเรื่องการถ่ายทอดของภูมิปัญญาในด้านอื่น ๆ ต่อไป รวมทั้งรณรงค์ส่งเสริมและจัดงบประมาณเพื่อการพัฒนาและการตระหนักในความสำคัญ ถือเป็นต้นแบบเพื่อการเผยแพร่นำไปใช้ในชุมชนอื่นที่มีสภาพใกล้เคียงกันและเผยแพร่ไปยังจังหวัดอื่น ๆ ต่อไป

3. ควรมีการกระตุ้นให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานราชการที่มีส่วนในการส่งเสริมการพัฒนาด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้ความสนใจและสนับสนุนส่งเสริมให้คนมาเรียนรู้

จากภูมิปัญญาให้มากขึ้น รวมทั้งเผยแพร่งานนี้ให้กว้างขวางเพื่อ
ผลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ต่อไป

4. ในการพัฒนาอาชีพในชุมชนชนบท ภูมิปัญญาท้องถิ่น
มีความเหมาะสมที่สุดในการถ่ายทอดและจัดการเรียนรู้ด้านอาชีพ
ในชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาทักษะด้านการถ่ายทอดของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานเครือข่ายภูมิปัญญาในแต่ละชุมชน
ให้เป็นครัวชาวบ้านต่อไป

5. จังหวัดอ่างทองควรมีนโยบายสนับสนุนและส่งเสริมใน
การพัฒนาการเรียนรู้ที่ใช้ทุนปัญญาของท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการ
จัดการความรู้ (Knowledge Management) ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ปราชญ์ชาวบ้านผสมกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ สร้างองค์ความรู้ให้
เป็นแก่นความรู้ของชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสาน

6. หน่วยงานด้านการพัฒนาอาชีพการจักสานและ
หน่วยงานอื่นที่มีบทบาทในการให้ความรู้ ควรพัฒนากระบวนการ
วิธีการคิด โดยยึดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้และส่งเสริมบทบาท
ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการเสริมและเติมปัญญาให้กับชุมชน และเน้น
ให้ชุมชนเรียนรู้การพัฒนาอาชีพซึ่งกันและกัน

7. การสืบทอดงานจักสานในปัจจุบัน เด็กและเยาวชน
ต้องไปเรียนหนังสือห่างเหินจากการทำจักสาน ทำให้เด็กขาดการ
ซึมซับการจักสานจากครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก จังหวัดอ่างทอง และ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรวางแผนหาแนวทางจัดและพัฒนา
รูปแบบการถ่ายทอดงานจักสานที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด
อ่างทองให้คงอยู่ต่อไป

8. วัตถุดิบในการผลิต ได้แก่ ไม้ไผ่และหวาย ต้องสั่งซื้อ
จากต่างจังหวัดมาใช้เป็นจำนวนมากตามความต้องการสั่งซื้อ
ผลผลิต จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ต้องหาแนวทางส่งเสริมการปลูกไม้ไผ่และหาตลาดหวาย
เพื่อไว้ใช้ในการผลิตในอนาคตและเพื่อการลดต้นทุน

9. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสาน
นั้น องค์ประกอบด้านค่านิยมของการจักสานเป็นเรื่องสำคัญที่สุด
เนื่องจากงานจักสานเป็นงานที่ละเอียด ต้องใช้ความประณีตและ
เวลาในการทำนานกว่าจะได้ผลผลิต ผู้เรียนจึงต้องมีความรัก มี
ความมุ่งมั่น มีทัศนคติ มีความชอบ รู้คุณค่า ตลอดจนเห็นประโยชน์
ของงานจักสาน จึงจะสามารถทำงานจักสานต่อไปได้

เพราะฉะนั้นในการสอนเรื่องการจัดงานจึงควรให้ความสำคัญแก่การถ่ายทอดค่านิยมเรื่องการจัดงานเป็นอันดับแรก โดยการจูงใจให้ผู้เรียนมีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่องานจักสานเสียก่อน แล้วจึงเริ่มสอนในเรื่องทักษะและความรู้ด้านการจักสานต่อไป ซึ่งในการนี้ควรเน้นให้ผู้สอนการจัดงานได้เข้าใจและปฏิบัติ และในกรณีที่จะมีการเผยแพร่การจัดงานในโรงเรียนหรือในชุมชนอื่น ๆ ในระยะต่อไปนั้น ควรมีการชี้แจงหรือนำให้ผู้ที่จะทำการสอนให้มีความเข้าใจในส่วนนี้ให้มากที่สุด

10. จังหวัดอ่างทองควรอนุรักษ์และเผยแพร่ทางด้านอาชีพจักสานให้คงอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพแก่เยาวชนและคนรุ่นหลัง โดยการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการศึกษาองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพจักสาน ถอดออกมาเป็นตำราเพื่อการศึกษาค้นคว้า การถ่ายทอดและพัฒนาอาชีพการจักสานต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านอาชีพจักสานจากการวิจัยนี้ โดยขยายกลุ่มเป้าหมายการทดลองให้กว้างขวาง เช่น ขยายกลุ่มตัวอย่างให้

มีจำนวนมากขึ้น สอนโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งทำการทดลองการสอนในวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ให้มากขึ้นเพื่อให้ได้ผลกว้างและชัดเจนยิ่งขึ้น

2. เนื่องจากการจักสานเป็นงานที่ต้องใช้เวลา จึงควรมีการศึกษาวิจัยต่อเนื่องโดยการศึกษา วิเคราะห์ ปัจจัยและตัวแปรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เกิดแรงจูงใจให้ผู้เรียน ๆ การจัดงาน และส่งผลต่อการถ่ายทอด เช่น อายุ เพศ การศึกษา สภาพครอบครัว เป็นต้น

3. งานจักสานเป็นอาชีพที่พัฒนาเศรษฐกิจได้ นอกจากการสอนปกติแล้ว น่าจะมีการพัฒนาฝีมือผู้เรียนจักสานโดยจัดให้มีการฝึกอบรมให้มากขึ้น และควรมีการวิจัยปฏิบัติการเพื่อการทดลอง วิธีที่จะพัฒนาการสอนรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งศึกษาหาแนวทางการพัฒนาฝีมือของ ผู้ที่ทำการจักสาน ให้มีประสิทธิภาพสูง เพื่อส่งผลให้ทำงานได้รวดเร็ว ประณีต และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

4. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นถึงวิธีการถ่ายทอดรูปแบบอื่น ๆ อีก เพื่อนำผลมาใช้ในการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนต่อไป

5. ควรมีการศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพอื่น ๆ ในแง่มุมอื่น เช่น การทอผ้า การทำหัวโขน และการทำเครื่องเงิน เป็นต้น เพื่อเป็นการขยายผลต่อยอดในเชิงวิจัยองค์ความรู้ใหม่ ๆ ต่อไป

6. ควรมีการศึกษาวิจัยเจาะลึกไปในวิธีการชักจูงให้เกิดค่านิยมและทัศนคติที่ดีในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรัก ความชอบ เห็นประโยชน์ และพึงพอใจในอาชีพ อันจะส่งผลให้มีผลผลิตที่มีคุณภาพต่อไป

7. ควรมีการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ด้านอื่น ๆ ของภูมิปัญญาในแต่ละพื้นที่แต่ละภาค โดยเฉพาะในด้านอาชีพที่ประสบความสำเร็จในบริบทที่แตกต่างกัน

8. ควรมีการวิจัยต่อไป โดยนำเอาองค์ความรู้ด้านการจักสานที่ได้จากการถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาทำเป็นตำราเรียน เพื่อให้ผู้เรียนหรือชุมชนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนในบริบทต่าง ๆ ได้ต่อไปอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เพื่อช่วยในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการรักษาให้คงอยู่และยืนยาวต่อไป

9. ควรมีการวิจัยในระยะต่อไปในเรื่องการนำเอาหลักการและทฤษฎีของสาขาการศึกษาผู้ใหญ่มาใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเรียนรู้ออนไลน์ของผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนโดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนในวัยผู้ใหญ่หรือผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนได้มากที่สุด

บรรณานุกรม

นภาพรณี หะวานนท์. (2543). ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชนครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและคณะ. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.

ประเวศ วะสี.(2539). “ปฏิรูปการศึกษาไทย (การยกเครื่องทางปัญญา) ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์และมาตรการ,” ปฏิรูปการศึกษา : การสร้างสรรค์ภูมิปัญญา. หน้า 1 - 99 กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ.

รัตนะ บัวสนธ์. (2535). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา

ชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (วิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ศูนย์กลางบริหารงานชุมชนบางเจ้าฉ่า. (2546). ชุดความรู้ ศูนย์กลางชุมชนบางเจ้าฉ่า. อ่างทอง:เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม. สามารถ จันทร์สุรย์. (2533). “ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไรอย่างไร” เอกสารสัมมนาวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

เสรี พงศ์พิศ. บรรณธิการ (2529). คีนสู่รากลแห่ง้า :ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2543). อ่างทองดินแดนแห่งธรรมะและศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่า. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

สำนักงานจังหวัดอ่างทอง. (2547). ข้อมูลสำคัญจังหวัดอ่างทอง. อ่างทอง: เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.

อมรวิรัช นาคทรพรพ และคณะ. (2543). “ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง.” เอกสารประกอบการประชุม

ประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและคณะ.เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.

Brundage, D.H. and Mackeracher, D. (1980). *Adult learning Principles and their Application to Program Planning*. Toronto: the Ontario Institute for Studies in Education , p.80.

Plonnik, R.and S. Mollenauer. (1986). *Introduction to Psychology*. New York: Newbery Award Records, Inc.

